

Samen op weg met VOS en MOF.

Inzichten uit onderzoek over jeugdhulp en jeugddelinquentie voor beleid en praktijk

SAMENVATTING

1. Kadering

Research On Stage (RoSt) is een forum voor de vertaling van onderzoeksresultaten naar beleid en praktijk, aangeboden door het Kenniscentrum Kinderrechten vzw (KeKi). Professionelen uit de onderzoekswereld krijgen de ruimte om recente wetenschappelijke inzichten over kinderrechten voor te stellen en hierover in dialoog te gaan met hun collega-onderzoekers, beleidsmensen en professionelen uit het middenveld en de praktijk. Op 8 oktober 2015 stond het thema ‘**jeugdhulp en jeugddelinquentie**’ in de schijnwerpers.

Vlaanderen kent immers een sterke traditie in onderzoek naar jeugdhulp en jeugddelinquentie. Het **kinderrechtelijk kader** vormt hierin een belangrijke leidraad. Met de communautarisering van het regelgevend luik inzake jeugddelinquentie en het hernieuwde jeugdhulplandschap, is de kruisbestuiving tussen wetenschappelijk onderzoek, praktijk en beleid een interessante weg om te bewandelen.

Zes onderzoekers die recentelijk hun doctoraatsonderzoek hadden afgerond of in een reeds verregaand stadium van hun onderzoek stonden, werden gevraagd om **belangwekkende vaststellingen** waarvan ze een vertaling ervan in beleid en/of praktijk noodzakelijk achtten, voor te stellen.¹ Dit gebeurde onder de vorm van een pecha kucha-presentatie²:

- (1) Leen Cappon (UGent) ging dieper in op het hoorrecht van psychiatrische minderjarigen bij de jeugdrechter;
- (2) De huidige dominante pedagogische visie in de jeugdhulp werd door Karel De Vos (UGent) tegen het licht gehouden;

¹ Die samenvattingen vormen geen weergave van het onderzoek in zijn algemeenheid. Eerder richt het zich op uit het onderzoek voortvloeiende elementen en thema’s die een implementatie in beleid en/of praktijk behoeven. Ze zijn vrij raadpleegbaar op de website: www.keki.be.

² Om auteursrechtelijke redenen kunnen deze presentaties niet vrij beschikbaar worden gesteld.

- (3) Lieselot De Wilde (UGent) tilde het debat van toegang tot het persoonlijk dossier op een hoger niveau;
- (4) Het hybride systeem van jeugdrechtmodellen waardoor jeugdrechter zich bij hun beslissing laten leiden en het verweven traject van VOS en MOF werd door Eef Goedseels (KU Leuven) geproblematiseerd;
- (5) Yana Jaspers (VUB) focuste zich op de zin en onzin van uithandengeving in relatie tot het levenstraject van uit handen gegeven jongere;
- (6) Een vraag naar meer aandacht voor het centraal stellen van het traject van jongeren, met een focus op de keuzemogelijkheden en krachten van jongeren was het onderwerp van Sofie Troonbeeckx (KU Leuven).

Het intermezzo werd verzorgd door Cachet vzw, die tussen iedere presentatie getuigenissen van jongeren uit de jeugdhulp of jeugddelinquentie onder de vorm van een *poetry slam* voorlezen.

Vervolgens gingen deelnemers en sprekers interactief in dialoog in zes gelijktijdige werkgroepen. De methodiek van elke werkgroep was rechtstreeks gelinkt aan de te bespreken onderzoeksvaststelling resp. -aanbeveling. Het **verfijnen, concretiseren en differentiëren** van verantwoordelijkheden en verwachtingen vormden de rode draad.³

De Kinderrechtencommissaris, Bruno Vanobbergen, sloot deze voormiddag af. In zijn nabeschuiving wees hij op het belang van het betrokken spreken en handelen, zowel op individueel als maatschappelijk niveau. Willen we, geïnspireerd vanuit kinderrechten, verder op weg met VOS en MOF, staan onderzoeker, beleidsmaker en praktijkwerker samen voor deze gemeenschappelijke kernuitdaging.

Daarbij schoof hij drie kritische vragen naar voren:

- Wat legitimeert onze interventie?
- Waar ligt de uitkomst van onze interventie?
- Wat zijn de wegen naar een betrokken en gedragen interventie?

Deze drie vragen moeten steeds opnieuw worden gesteld opdat vertrouwen en betrokkenheid kan worden gerealiseerd in **het spreken en handelen** met jongeren in de jeugdhulpverlening en de jeugddelinquentie.

2. Samen op weg met recente wetenschappelijk inzichten over jeugdhulp en jeugddelinquentie

Hieronder volgt per thema een samenvatting van eerst de uit het onderzoek belangwekkende voortvloeiende elementen en thema's. Vervolgens worden de belangrijkste accenten uit de bespreking ervan met de deelnemers opgenomen.

³ De verslagen van de werkgroepen zijn vrij raadpleegbaar op de website: www.keki.be. Deze verslagen bevatten zowel de methodische aanpak als een weergave van de groepsbespreking.

2.1. “Hallo jeugdrechter, hoor je mij?”

2.1.a. Beschrijving belangwekkende vaststelling(en)

In haar doctoraal proefschrift onderzocht Leen Cappon (UGent)⁴ de beslissingsprocessen van de jeugdrechters bij een specifieke subgroep, namelijk minderjarigen met een psychiatrische problematiek.

Jeugdrechters blijken voornamelijk residentiële maatregelen (61%) op te leggen aan minderjarigen met een psychiatrische problematiek. Slechts 3% van de opgelegde maatregelen zijn zogenaamde psychiatrische maatregelen. Voornamelijk bij complexe problematieken die niet meer kunnen worden aangepakt binnen de ‘traditionele’ voorzieningen, beslissen jeugdrechters tot psychiatrische maatregelen. Evenwel, ze zouden meer kiezen voor psychiatrische maatregelen indien de bestaande barrières – beschikbaarheid, intakeprocedure, negatieve ervaringen en stigma – weggenomen worden. De beslissingsprocessen van de jeugdrechters krijgen betekenis in een wisselwerking tussen de jeugdrechters en de consultants van de sociale dienst. Wanneer een psychiatrische maatregel genomen moet worden, treedt de jeugdpsychiater deze interactie binnen. Hierbij wordt de jeugdpsychiater door de jeugdrechters en de consultants vooral beschouwd als een hindernis in de beslissingsprocessen van de jeugdrechters.

Het proefschrift geeft tenslotte ook weer dat de inspraak van minderjarigen en ouders in de beslissingsprocessen van de jeugdrechters beperkt is. Het hoorrecht lijkt slechts gering ingevuld te worden en niet te voldoen aan artikel 12 Kinderrechtenverdrag.

Het onderzoek vraagt daarom naar meer aandacht voor de keuze van een psychiatrische maatregel bij minderjarigen met een psychiatrische problematiek. Er moet worden ingezet op een betere samenwerking tussen de jeugdrechters en de jeugdpsychiaters zodat het belang van de minderjarige niet op de helling geplaatst wordt. Beleidsmatig moet extra aandacht besteed worden aan minderjarigen met een psychiatrische problematiek in contact met de jeugdrechtbank. Zij verdienen een specialistische zorg.

Bij het nemen van maatregelen zouden jeugdrechters deze schriftelijk én mondeling moeten motiveren zodat iedereen weet en begrijpt waarom een maatregel wordt genomen.

Het beslissingsproces van de jeugdrechter moet bijgevolg gebaseerd zijn op een dialoogmodel waarin elke actor – dus ook de minderjarige en de ouders – een plaats krijgt.

2.1.b. Belangrijkste accenten binnen de aanbevelingen

Het doctoraatsonderzoek van Leen Cappon wees onder meer uit dat jongeren zich niet gehoord voelden in het kabinet of de zittingszaal bij de jeugdrechter. Gezamenlijk werd op zoek gegaan naar de wijze waarop beleid en praktijk ervoor kunnen zorgen dat jongeren zich wel gehoord voelen.

Communicatie staat centraal wil iemand (kind, jongere, ouder...) zich gehoord en begrepen weten en voelen. Er moet dringend worden geïnvesteerd in:

- horen (hoorrecht) in te vullen vanuit een betrokken luisteren en terugkoppelen;

⁴ CAPPON, L. (2015). *Minderjarigen met een psychiatrische problematiek op de jeugdrechtbank: Genomen maatregelen*. Proefschrift. Universiteit Gent (onuitgegeven).

- begrijpbaar taalgebruik voor jongeren en ouders (informatie, uitnodiging, gesprek, zitting, vonnis...);
- onthaal van betrokkenen (wachtruimte, opstart gesprek...);
- inrichting van de gespreksruimte die de betrokkenen op hun gemak stelt (veiligheid, privacy, rust...);
- communicatievaardigheden van professionals die werken met en voor kinderen en jongeren.

Communicatie is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van iedere actor die in aanraking komt/werkt met een kind/jongere.

Een belangrijke rol wordt toegekend aan de consulent van de sociale dienst van de jeugdrechtbank. Voor vele jongeren vervult deze persoon een essentiële rol tijdens het procedure de jeugdrechtbank. Er wordt gevraagd naar meer 'tijd' voor de consulent opdat dat ruimte heeft om een vertrouwensrelatie met de jongere op te bouwen en meer in functie van de jongere kan werken (waaronder aanwezig zijn op de zitting).

2.2. Sociale grondrechten in de jeugdhulp: een opgave tot pedagogie-ontwikkeling

2.2.a. Beschrijving belangwekkende vaststelling(en)

Het onderzoek naar de voorstructurerings in de zorg, verricht door Karel De Vos (UGent)⁵, had een dubbele gerichtheid. Enerzijds werd via de geschiedenis van de jeugdzorg achterhaald hoe de jeugdzorg vorm heeft gekregen, en anderzijds werden de mogelijkheden belicht om een eigentijdse pedagogie in de jeugdzorg te ontwikkelen.

Er werd vastgesteld dat de jeugdzorg is opgebouwd rond een pedagogische paradox en opgevat als sociale interventie, waarbij het ingrijpen niet steeds verantwoord blijkt te zijn (kan worden). De jeugdzorg grijpt niet enkel sterk in, maar vestigt ook een zingevingsprobleem. De integrale jeugdhulp bevestigt tegelijk de dominante pedagogie van het “niet-geargumenteerde ingrijpen”, maar opent ook de mogelijkheid jeugdhulp te vestigen op het recht op ondersteuning in situaties waarin het besef van gelijke menselijke waardigheid wordt aangetast.

Bovendien toont een analyse aan dat doorheen de geschiedenis veranderende pedagogische visies nooit echt verantwoord geweest zijn. De fundamente van de pedagogiek worden niet in vraag gesteld.

De dominante pedagogie kan onder twee voorwaarden worden onderbroken. Het pedagogisch handelen dient vooreerst te worden opgevat als de opbouw van pedagogisch handelen in het handelen zelf. Daarnaast dient het pedagogisch handelen vatbaar te blijven voor publieke verantwoording.

Bijgevolg wordt vanuit dit onderzoek aanbevolen om ruimte te creëren voor het voeren van een pedagogisch beleid, waarin naar de sociale grondrechten gerefereerd wordt, als grondslag voor jeugdhulp en interventies naar aanleiding van MOF. De procedurele vertaling van jeugdhulp en van interventies naar aanleiding van MOF, op basis van de effecten ervan, moet (kunnen) worden geëvalueerd. Bovendien moet er een overheid zijn die zich manifesteert (kan manifesteren) als garant voor ondersteuning en hulp. Tenslotte wordt opgeroepen om jongeren en ouders te betrekken in de probleemdefiniëringen waarop hulp of interventies naar aanleiding van MOF zich baseren als bij de vormen die hulp of andere interventies aannemen.

2.2.b. Belangrijkste accenten binnen de aanbevelingen

Het doctoraatsonderzoek van Karel De Vos stelde onder meer vast dat de jeugdhulp werd geconfronteerd met een ‘kei van zingevingsprobleem’. Daarom werd gepleit voor een houding waarin we (deels) onze kaders loslaten om case-by-case onze interventies te verantwoorden. Het kader dat we daarvoor best gebruiken, is dat van de sociale grondrechten.

In de werkgroep werd op zoek gegaan naar factoren die een hulpverlener nodig heeft om de dominantie pedagogische visie los te laten om vervolgens een case-by-case een pedagogische visie te ontwikkelen. Eveneens de rol van de overheid hierin kwam aan bod.

⁵ DE VOS, K. (2015). *Voorstructurerings in de zorg. Een sociaal-pedagogisch perspectief op de evolutie in de omgang tussen opvoeders en jongeren in de bijzondere jeugdzorg*. Proefschrift. Universiteit Gent (onuitgegeven).

Volgende bouwstenen werden aangehaald voor een case-by-case benadering:

- open dialoog met jongere én zijn context creëren, waarborgen en bewaken;
- handelingsruimte (binnen werksetting en mogelijk gemaakt door het beleid) creëert een duurzame efficiënte en effectieve jeugdhulp;
- sociale grondrechten en kinderrechten zijn een grondhouding (weerspiegelen waarden en normen, een cultuur van omgaan met kinderen en jongeren) en niet louter een na te leven juridische verplichting.

Het beleid vervult de belangrijke en noodzakelijke rol om vanuit een betrokkenheid en (zelf)kritische houding deze handelingsruimte binnen de jeugdhulp te waarborgen.

2.3. Wanneer sorry zeggen niet genoeg is

2.3.a. Beschrijving belangwekkende vaststelling(en)

Via een reconstructie van de geschiedenis van de Gentse weeshuizen na de Tweede Wereldoorlog, bestudeerde Lieselot De Wilde (UGent)⁶ de zeer specifieke en steeds veranderende overheidsinterventies ten aanzien van een waaier aan categorieën van 'at risk' kinderen. De zogenaamde 'children at risk' zijn kinderen die tegelijkertijd als 'kind in gevaar' en als 'kind als gevaar' worden gepercipieerd.

Het onderzoek toont aan dat steeds opnieuw nieuwe risicokinderen worden gecreëerd, met daaruit voortvloeiend het uitvaardigen van nieuwe maatregelen om aan de (nieuwe) risico's zoveel mogelijk paal en perk te stellen. Het geheel van (overheids)initiatieven vertrekt vanuit een risico-reducerende gedachte waarbij men zowel de risico's voor het kind als de risico's voor de (toekomstige) samenleving tracht te beperken tot het minimum. Weeshuizen en weeskinderen zijn een exemplarisch voorbeeld van dergelijke overheidsinterventies.

Onder meer werd vastgesteld dat oud-wezen in hun zoektocht naar hun persoonlijke en familiale geschiedenis het persoonlijk dossier (willen) raadplegen. Zulke raadpleging verschafte de oud-wezen nieuwe informatie. Tegelijkertijd riep het veel vragen op die op hun beurt meer dan eens onopgelost bleven. Het persoonlijk dossier, als archiefmateriaal, mag, aldus het onderzoek, niet enkel als bron of sleutel tot het verleden gezien worden. Deze persoonlijke dossiers zijn immers evenzeer onderdeel van het heden en de toekomst. Er wordt dan ook gepleit om de huidige discussies over het dossier niet enkel in termen van 'toegankelijkheid' ('accessibility') te voeren.

2.3.b. Belangrijkste accenten binnen de aanbevelingen

Een van de besluiten van het doctoraatsonderzoek was dat persoonlijke dossiers niet dé sleutel tot het verleden zijn. Bovendien is inzage niet vrijblijvend. Samen met Cachet vzw werd in de werkgroep dan ook dieper ingegaan op de verantwoordelijkheid omtrent de inhoud van, de omgang met en de inzage in het dossier.

De doelstelling van het dossier moet dringend worden uitgeklaard. Op dit moment bestaat hierover verwarring met uiteenlopende verwachtingen over inhoud, inzage, bewaartermijn... tot gevolg. De vraag rijst of het dossier een werkinstrument van de hulpverlener is of eerder een logboek/dagboek vormt dat een beeld geeft van het kind/de jongeretijdens zijn/haar periode in de jeugdhulp?

Los van de doelstelling van het dossier, moet werk worden gemaakt van het zien van het kind/de jongere als een partner in het dossier.

⁶ DE WILDE, L. (2015). *Between the past and the present: government interventions and children in residential care: a never ending contested space?: the case of the orphanages of the city of Ghent*. Proefschrift. Universiteit Gent (onuitgegeven).

2.4. Als het kompas alle kanten uitdraait...

2.4.a. Beschrijving belangwekkende vaststelling(en)

In haar onderzoek vertrok Eef Goedseels (KU Leuven)⁷ vanuit het onderscheid in minstens vijf (theoretische) jeugdrechtmodellen. Elk model staat voor een andere kijk op criminaliteit, plegers van criminaliteit en de aanpak ervan.

De huidige Belgische Jeugdwet is zeer hybride en bevat elementen uit verschillende modellen waaronder het beschermings-, sanctie- en herstelmodel.

Het onderzoek focuste zich op de dagelijkse beslissingspraktijk van Belgische jeugdrechters en hun achterliggende visies en percepties, waarbij werd nagegaan bij welk jeugdrechtmodel - of modellen - deze al dan niet aansluiten.

Het onderzoek wijst onder meer uit dat het discours en de praktijk van Belgische jeugdrechters zich in hoofdzaak laten kenmerken door elementen uit het beschermingsmodel, aangevuld met elementen uit het sanctie- en in beperkte mate ook het risicomanagementmodel.

De vaststelling dat de genomen maatregelen een hulpverleningsperspectief hebben, maar ook een sanctionerend aspect in zich dragen, doet besluiten dat het kompas verschillende kanten tegelijk lijkt uit te draaien. Dit leidt tot heel wat onduidelijkheid en onzekerheid bij jongeren en ouders, maar ook ruimer. en heeft ook vergaande implicaties voor de rechtswaarborgen van jongeren. De vraag rijst of er niet gedacht moet worden aan gescheiden MOF- en VOS-trajecten met enerzijds een pad dat een constructieve en proportionele reactie inhoudt op de feiten, en anderzijds een pad dat staat voor recht op hulp, waarbij het welzijn van de jongere een gemeenschappelijke leidraad vormt.

2.4.b. Belangrijkste accenten binnen de aanbevelingen

In de werkgroep werd nagegaan of er een draagvlak bestaat voor een mogelijke scheiding tussen de VOS- en MOF-trajecten. De bedoeling was inzicht te krijgen in de weerstand enerzijds en de mogelijke oplossingen anderzijds.

De verhouding tussen voorstanders, tegenstanders en twijfelaars bij een scheiding was in balans.

Zonder zich voor of tegen een scheiding uit te spreken, wordt het belang van een diepgaande en open dialoog hierover benadrukt. De term 'scheiding' dekt immers vele ladingen.

Ongeacht de uitkomst van de discussie werden volgende belangrijke en noodzakelijke uitgangspunten geformuleerd:

- een reactie op een strafbaar feit moet steeds welzijnsgericht zijn. Een scheiding mag niet leiden tot de invoering van een repressief en leedtoevoegend perspectief (cf. volwassen strafrecht);
- de rechtswaarborgen van jongeren moeten worden ingevoerd, gerespecteerd en gewaarborgd (de rol en positie van jongere, duidelijkheid, transparantie...);
- een effectief recht op jeugdhulp voor een VOS-jongere moet worden gewaarborgd;

⁷ GOEDSEELS, E. (2015). *Jeugdrechtmodellen in theorie en praktijk. Een empirisch onderzoek naar het discours en de praktijk van Belgische jeugdrechters*. Proefschrift. KU Leuven (onuitgegeven).

- MOF onderscheidt zich van een VOS dat er meerdere betrokken partijen zijn dan het kind/de jongere en zijn context, nl. een of meerdere slachtoffers.

2.5. Een leven na uithandengeving?

2.5.a. Beschrijving belangwekkende vaststelling(en)

Een jongere van 16 en 17 jaar die strafbare feiten heeft gepleegd, kan door de jeugdrechter uit handen worden gegeven wanneer deze meent dat de heroepvoedende en beschermende maatregelen van het jeugdbeschermingsrecht niet langer baat heeft bij of geschikt is voor deze jongere. Over wat er gebeurt met deze jongere na de uithandengeving is echter tot op heden weinig geweten. Internationaal onderzoek toont aan dat uithandengegeven jongeren sneller, vaker en met zwaardere feiten recidiveren dan MOF-jongeren behouden binnen het jeugdrecht.

Het lopende doctoraatsonderzoek van Yana Jaspers (VUB)⁸ wil inzicht krijgen in de vraag of deze hoge recidive cijfers veroorzaakt worden door intrinsieke karakteristieken van de populatie, en/of door de impact van de beslissing tot uithandengeving.

De eerste resultaten van dit doctoraal onderzoek tonen aan dat de meerderheid van de uithandengegeven jongeren een delinquent traject heeft doorgezet in de volwassenheid. Meer dan de helft liep de laatste drie jaren nog een veroordeling op, en ongeveer een derde is opgesloten in de gevangenis. Dit wijst er op dat de populatie voor een groot stuk bestaat uit zogenaamde persistente delinquenten, jeugddelinquenten die doorgroeien naar volwassen delinquenten.

De keuze voor het al dan niet behouden van de uithandengeving lijkt in eerste instantie een principiële en politieke kwestie te zijn, waarbij het belang van kinderrechten wordt afgewogen tegen de noodzaak van een bepaalde aanpak van ernstige jeugddelinquenten. Het onderzoek wijst uit dat het traject van deze jongeren problematisch verloopt na de uithandengeving. Dit doet een aantal belangrijke vragen rijzen. Wat willen we precies bereiken met uithandengeving? Gezien het negatieve traject dat volgt op de uithandengeving, moeten we het idee van afschrikking in vraag stellen. Een andere belangrijke vraag is hoe dit traject positief kan worden omgebogen of hoe de negatieve gevolgen van de uithandengeving beperkt kunnen worden. Een belangrijk pijnpunt hierin blijft dat er voor uit handen gegeven jongeren weinig specifieke projecten voorzien zijn.

Gezien het feit dat een groot deel van de uit handen gegeven jongeren doorgroeit als volwassen delinquent, lijkt een intensieve begeleiding met het oog op een effectieve re-integratie essentieel. Het uitbouwen van specifieke nazorgprojecten die inspelen op contextfactoren (bv. onderwijs, huisvesting,...) is wenselijk, omdat dit vaak belangrijker is dan wat er tijdens de detentie gebeurt. Goed geïmplementeerde nazorg bestaande uit individuele begeleiding en groepstherapie blijkt namelijk een gunstig effect hebben op recidivecijfers. Investering in een traject door middel van intensieve rehabilitatieve omkadering kan mogelijks een ombuiging verwezenlijken.

2.5.b. Belangrijkste accenten binnen de aanbevelingen

De eerste resultaten van dit doctoraal onderzoek tonen aan dat de meerderheid van de uithandengegeven jongeren een delinquent traject heeft doorgezet in de volwassenheid. Dit werpt de vraag op naar wat men precies wil bereiken met de uithandengeving?

⁸ JASPERS, Y. *Trajecten van uithandengegeven jeugddelinquenten: een kwalitatief onderzoek naar de gevolgen van de uithandengeving op de justitiële trajecten in de jongvolwassenheid*. VUB, FWO. Lopend doctoraatsonderzoek.

De werkgroep boog zich bijgevolg over de vraag naar de zin of de onzin van uithandengeving als naar mogelijke alternatieven.

De -maatschappelijk- beoogde effecten van uithandengeving (afschrikking, veiligheid, bescherming...) lijken niet te worden bereikt. Deze groep van jongeren blijkt een delinquentietraject te continueren. Dit vraagt naar een diepgaand en open debat over wat men enerzijds met uithandengeving beoogt (te bereiken) en anderzijds hoe men omgaat met deze -blijkbaar redelijk homogene- groep van jongeren.

De aanpak van deze groep van jongeren moet binnen het jeugdrechtssysteem worden gesitueerd. De reactiemogelijkheden moeten worden uitgebreid en gediversifieerd. Tegelijkertijd is er nood aan (een combinatie met) intensieve begeleiding op maat die de individuele problematiek overstijgt en de context betreft.

De kennis over en vaardigheden in het werken met diversiteit (in ruime zin van het woord) in de jeugdhulp moet worden uitgebreid.

2.6. Bescherming als alibi? Durf het traject van de jongere centraal stellen

2.6.a. Beschrijving belangwekkende vaststelling(en)

In de (jeugd)criminologie zijn theorieën om delinquentie te verklaren vooral ingegeven vanuit een ‘determinerende’ invalshoek, waarbij de focus ligt op structurele oorzaken buiten het individu. In recenter onderzoek wordt meer nadruk gelegd op de rol van het individu zelf in zijn proces van starten en stoppen met delinquentie, onder de noemer van ‘agency’ of actorschap. Het lopende doctoraatsonderzoek van Sofie Troonbeeckx (KU Leuven)⁹ gaat na in hoeverre en op welke manier de jongere zelf een rol speelt in zijn delinquent traject. Hierbij gaat bijzondere aandacht uit naar de invloed van leeftijd en maturiteit van de jongeren alsook naar hun specifieke sociale context.

Het lopende onderzoek kent aan de definitie van *agency* zowel een element van keuze als een element van kracht toe.

‘Keuze’ impliceert dat mensen in bepaalde mate handelen op basis van een soort keuzeprocessus. Belangrijk is dat deze keuze inhoudelijk wordt bepaald door de doelen en waarden van de persoon die vorm krijgen binnen de specifieke context waarin de persoon zich bevindt. De eerste resultaten van het onderzoek bij jongeren uit de jeugdinstanties geven aan dat zij meestal wel nog die ene fundamentele keuze hadden: plegen van de feiten of niet plegen van de feiten. Belangrijk bij dit alles is jongeren hun kennis, bijvoorbeeld over mogelijke doelen en waarden, maar ook over de mogelijke manieren hoe deze te bereiken.

‘Kracht’ of macht van het individu verwijst naar de acties die hij of zij heeft gekozen ook daadwerkelijk uit te voeren of andere acties te weerstaan. Hier wijzen de eerste resultaten van het onderzoek uit dat de jongeren zich voor de start van de feiten vaak in een vrij machteloze situatie bevinden wat betreft conventionele activiteiten. Delinquentie werd dan een valabele optie om bepaalde doelen alsnog te kunnen bereiken. De jongeren die initieel niet wilden participeren in delinquentie bleken niet in staat om de verleiding of druk door vrienden te weerstaan. Ook hier mag de invloed van personen in de context niet over het hoofd worden gezien.

Bovenstaande leidt tot de voorlopige aanbeveling om hulpverlening aan jongeren die feiten hebben gepleegd te richten op elementen uit zowel het *agency* als het *structure* kader.

Vanuit het *agency*-kader betekent dit het versterken van jongeren in hun keuzevaardigheden, met een bijzondere aandacht voor doelen, waarden en geanticiperde uitkomsten van jongeren. De sleutel hiertoe ligt eventueel in het verhogen van hun kennis. Tegelijkertijd moet er worden gewerkt aan de krachten van de jongeren. Zowel hulp om hun capaciteiten tot conventionele activiteiten te verhogen, als het zich eigen maken van strategieën om delinquentie te weerstaan, zijn hierbij van belang.

Naast dergelijke persoonsgerichte hulpverlening waarbij ook elementen van *structure* op het microniveau van de jongere, nl. zijn eigen leefsituatie, worden aangepakt, moet ook worden gewerkt aan een rechtvaardige verdeling en toegankelijkheid van *structure* elementen op macroniveau zoals onderwijs, de arbeidsmarkt en armoede.

2.6.b. Belangrijkste accenten binnen de aanbevelingen

⁹ TROONBEECKX, S. *Agency en structure, strafrechtelijke verantwoordelijkheid en jeugddelinquentie. Een bijdrage tot de etiologische criminologie en het jeugdrecht*. KU Leuven. Lopend doctoraatsonderzoek.

In de werkgroep werd verder gewerkt met de stelling 'Het hulpverleningstraject van de jongere moet gestuurd worden naar een pro-sociaal pad en weg van delinquentie'. Frustraties en noden werden besproken.

Zo blijkt dat er een algemene nood is aan inzetten op en kiezen voor trajectwerking met jongeren. De context van de jongeren moet worden erkend en ondersteund in hun belangrijke rol.

Werken met jongeren moet worden gekaderd in een context van meer samenwerking en afstemming tussen de diverse professionele actoren en een consistent, transparant en duidelijk beleid (bv. tijdspad, communicatie...) in de eerste plaats ten aanzien van de jongere zelf.

3. Algemene aanbevelingen

In (praktisch) elke werkgroep werden onderstaande aanbevelingen naar voren geschoven om de in het onderzoek waargenomen vaststellingen te vertalen naar beleid en/of praktijk.

3.1. Krachtig inzetten op communicatie

Jeugdhulp en de omgang met jeugddelinquentie vraagt een inzet op communicatie en dialoog. Kinderen en jongeren zijn niet louter het object van hulp of interventie; ze vormen het subject. Alles begint bij het verstaan en begrijpen wat er gebeurt. Dit is nodig om gepast te kunnen spreken, te oordelen... Zowel het belang van het kind, de jongere als dat van de samenleving is hierbij gediend.

Participatie van het kind, de jongere overstijgt het loutere 'horen' en het 'hoorrecht'. Horen is slechts een gedeeltelijke uitwerking van artikel 12 Kinderrechtenverdrag en de participatierechten van kinderen en jongeren in het algemeen.

Horen, participatie, communicatie, dialoog... in relatie tot kinderen en jongeren gaat minstens óók over luisteren, begrijpen en zich begrepen voelen, kaderen en uitleggen (ook van wat nog onzeker is), terugkoppelen, openheid waarbij de uitkomst (van de beslissing, de maatregel, de hulp...) nog niet vastligt.

Aandacht voor en inzetten op communicatie impliceert ook de nodige omkadering zowel op vlak van competentie en ondersteuning als logistieke omkadering.

Het belang van en de nood aan communicatie situeert zich in de verschillende fases van het traject als op onderscheiden aspecten gerelateerd aan de hulp of interventie.

Het kind, de jongere wil en moet worden aanvaard als volwaardige partner in zijn/haar traject.

3.2. Nood aan meer transparantie en duidelijkheid

Jongeren geven aan dat het moment van hulp, de (aard van) interventie, de doelstelling, de duur, de reden van al dan niet verlening van een maatregel... voor hen niet altijd even duidelijk is. Ze hebben het gevoel dat ze weinig tot geen einde in zicht hebben noch dat ze enig vat hebben op de weg die ze afleggen.

Vanuit de werkgroepen wordt gevraagd naar een meer consistent, transparant en duidelijk beleid met aandacht voor de nodige rechtswaarborgen voor de jongeren. Kinderen en jongeren moeten weten waar ze aan toe zijn, wat er van hen verwacht wordt (kan worden) en welke invloed ze zelf kunnen en mogen hebben.

Aan trajectwerking en -begeleiding wordt een belangrijke rol toegekend.

3.3. Aandacht voor handelingsruimte

Werken met jongeren die hulp vragen en/of een delinquent pad volgen, vraagt voldoende tijd, ruimte, de nodige middelen. Wil de hulp of interventie duurzaam, kwaliteitsvol, efficiënt en effectief zijn, moet iedere organisatie handelingsruimte bieden aan het kind/de jongere zelf als aan de medewerkers.

Handelingsruimte vindt plaats binnen een transparant en duidelijk kader over de reden van de hulp/interventie, de duur ervan, de doelen...

De overheid creëert deze ruimte, waarborgt deze en waakt over de toepassing ervan.

3.4. Belang van een diepgaand, gegrond en open debat over fundamentele keuzes

Jeugdhulp en jeugddelinquentie worden momenteel geconfronteerd met een aantal knelpunten. Zolang deze niet worden uitgeklaard noch gekaderd, neigt de geloofwaardigheid en duurzaamheid van jeugdhulp en jeugddelinquentie te worden geraakt.

Uit de werkgroepen rezen alleszins volgende fundamentele vragen:

- samenloop of scheiding van VOS- en MOF-trajecten? En indien scheiding, wat wordt er dan gescheiden?
- de functie en doelstelling van uithandengeving? Deze vraag staat in relatie tot de model(len) van het -toekomstig- jeugdrechtssysteem;
- hoe omgaan met een (redelijk homogene) groep van persisterende (jeugd)delinquenten?

Een diepgaand, gegrond en open debat met een verscheidenheid aan partners is op dit moment noodzakelijk.

3.5. (Leren) werken aan samenwerking en afstemming

Vanuit de onderscheiden achtergronden van de deelnemers aan de werkgroepen rijst de gemeenschappelijke vraag naar meer samenwerking en afstemming tussen de verschillende actoren die elk vanuit hun eigen referentiekader werken met en voor kinderen en jongeren.

Samenwerking en afstemming situeren zich voornamelijk op het inhaken van hulp(aanbod) en interventies waarbij er sprake is van een traject dat samen met het kind/de jongere wordt afgelegd.

3.6. Intenser betrekken van de context

Aan de context van het kind/de jongere, in de eerste plaats zijn/haar ouders, wordt veel belang gehecht. Hierin wordt nu al veel geïnvesteerd.

Nochtans zou dit sterker kunnen. Het gaat hierbij zowel om praktische investeringen (bv. bezoeken en bereikbaarheid van voorzieningen) als om competentieversterking (bv. kennis van en omgaan met diversiteit, communicatie...).

Besluit

Onderzoek in Vlaanderen over jeugdhulp en jeugddelinquentie biedt interessante inzichten over het verloop, de aard, de beleving en ideeën over het omgaan met kinderen en jongeren die hulp vragen en/of strafbare feiten plegen.

Op deze Research on Stage werd uit een hoeveelheid van wetenschappelijke inzichten een selectie gemaakt. Zes onderzoeken (recent afgelopen of in verregaand stadium) die onderscheiden aspecten belichten, werden gedeeld met het publiek en in detail verder besproken.

De aandacht hierbij ging uit naar communiceren met en over jongeren, de rol en de aard van de interventies, de functie en het belang van informatieverzameling, de visie achter de opgelegde maatregelen en het mogelijks onderscheid tussen VOS en MOF, het omgaan met bepaalde groepen van delinquentie jongeren en de rol die jeugdrecht al dan niet kan/mag spelen en, tenslotte, de keuze en de kracht van de jongere zelf in (het inslaan en verlaten van) een delinquent traject.

Het gedreven debat tussen onderzoekers, jongeren met een hulpverlenings- en/of jeugddelinquentieverleden, beleidsmedewerkers, parlementariërs, vertegenwoordigers uit het middenveld en praktijkwerkers leverde belangrijke inzichten en aanbevelingen op.

Deze inzichten en aanbevelingen vragen dan ook een vertaling naar beleidskeuzes en inbedding in de praktijkwerking. Enkel zo kan samen met VOS en MOF op weg worden gegaan naar een gedragen en duurzaam jeugdhulplandschap én een doordacht omgaan met jeugddelinquentie.